

אירצא הַצִּוּמוֹת אֶצֶר הוֹרֵזֵן יִכּוּשָׁיוֹם: עֲשֵׂיהַ בְּטֶבֶת, י"ז בְּחֵאוֹז, גִּשָּׁה בִּאֲזוֹ, ז' גִּשְׁרִי

דגשי הסברה לפעולה החינוכית לחגי ומועדי ישראל בצה"ל

איכא הצומות אצט נאכדן ירושלים: על כה צבא, י"ז בתמוז, אלאה צאז, ז' אלול

רקע אלול ותרומה הצומות

3. ט' באב, יום חורבן בית המקדש הראשון (שנת 586 לפנ"ס) והשני (70 לספירה).

4. ג' בתשרי שבו נרצח גדליה בן אחיקם, הנציב האחראי על ממלכת יהודה לאחר הגלית המלך וחורבן הבית הראשון שרציחתו בידי מתנקש יהודי הובילה לחורבן היישוב בארץ.

על פי המסורת היהודית, הימים שבין י"ז בתמוז ל-ט' באב הם ימי אבל על החורבן הרוחני והלאומי שבאו לידי ביטוי באובדן החיים הלאומיים העצמאיים בארץ ישראל, בהחרבת ירושלים ובית המקדש. ב-י"ז בתמוז הובקעה חומת ירושלים, ובתשעה באב חרבו שני בתי המקדש. ימים אלו מכונים "ימי בין המצרים" על פי הפסוק במגילת איכה: "כָּל רוֹדְפֶיהָ הִשְׁיגוּהָ בֵּין הַמְּצָרִים"², או "שלושת השבועות" משך הזמן שבין שני הצומות. ט' באב גם הפך ליום אבל המציין אסונות שונים שידעו קהילות ישראל בזמנים ובמקומות שונים.

בנבואת זכריה מתואר כי הצומות הם זמניים ועתידיים להתבטל ולהיהפך לימי ששון ושמחה "כֹּה אָמַר ה' צָבָא-יְיָ: צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי

מ עגל הזמן היהודי כולל בתוכו כמה התייחסויות לחורבן הקיום הלאומי היהודי בארץ ישראל בימי הבית הראשון והשני. חז"ל אמרו: "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה"¹, שכן האבל מבטא אי השלמה עם מצב הגלות. אין עם מתאבל אלא על מה שחסר לו, כמאמרה של רחל המשוררת: "רק אשר אבד לי - קנייני לעד". ימי הצום אינם מוקדשים רק לזיכרון ההיסטורי, אלא לחשבון נפש ולמשמעות האירועים לחיינו בהווה. לפי המסורת, בימים שקדמו לחורבן הלאומי רבו בעם הפילוג והמחלוקות ורבתה שנאת החינם.

במסורת היהודית נקבעו ארבעה ימי צום המציינים את החורבן: 1. י' בטבת בו הוטל מצור על ירושלים על-ידי ממלכת בבל בימי הבית הראשון. לימים קבעה מדינת ישראל את יום זה גם כ-"יום הקדיש הכללי" ליהודים שנרצחו בשואה ויום מותם לא נודע.

2. י"ז בתמוז בו נפרצה חומת העיר ירושלים לאחר חודשים ארוכים של מצור.

1 תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף ל עמוד ב.

2 מגילת איכה, פרק א, פסוק ג.

בהתאם לחוק, פקודות הצבא קובעות כי "בתשעה באב אין לקיים במחנות צה"ל ובמתקניו פעילות בידור, הווי או תרבות. כמו כן, קנטינות ומזנונים הפועלים במחנות צה"ל ובמתקניו יהיו נעולים ביום זה" (פ.מ. 34.0301 - שבתות, הימים הנוראים, מועדים, חגים וימי צום בצה"ל).

יְהִיָּה לְבֵית יְהוּדָה לְשִׁשּׁוֹן וְלִשְׁמִיחָה וְלִמְעֵדִים טוֹבִים, וְהָאֲמַת וְהַשְׁלוֹם אָהֲבוּ.¹

בשנת 1997 נחקק חוק "איסור פתיחת בתי עינוגים בתשעה באב" הקובע את תשעה באב כיום אבל לאומי. בשנת 2002 נוסח החוק מחדש ונאסרה בו פתיחת בתי ממכר אוכל.

1 ספר זכריה, פרק ח, פסוק יט.

מנהגים עיקריים בימי הצום על המורבן וסמליהם¹

בתשעה באב עצמו מתעצמים מנהגי האבלות, ביניהם: הימנעות מאכילה ושתייה, מרחצה ונעילת נעלי עור. הצום מתחיל כבר בשעות הערב, וקוראים בו את מגילת איכה, בה מתואר החורבן והסבל שהיה כרוך בו. בשנים האחרונות נערכות ברחבי הארץ פעילויות שיח ולימוד שתכליתן הגברת האחדות בעם.

במסורת הונהגו מנהגים שונים בתקופת "בין המיצרים" ביניהם: אי קיום חתונות, הימנעות משמיעת מוזיקה משמחת המלווה בכלי נגינה ועוד מנהגים המשתנים בין העדות השונות. בצה"ל יש להדגיש את האפשרות לקיום המנהג לפיו אין להסתפר ולהתגלח אשר מעוגן בפקודות.

הצמים בימי הצום (למעט ט' באב) לא אוכלים ולא שותים מהבוקר ועד הערב.

1 במסמך זה ניתנת התייחסות לעיקרי המנהגים של ימי הצום. בעם היהודי ובחברה הישראלית ניתן למצוא דרכים נוספות לציון הימים.

מסרים מרכזיים בפאולה החינוכית לצומח האורח

ערך הרעות בימי האבלות על חורבן ירושלים

"הרעות - נשאנוך בלי מילים" ("הרעות", חיים גורי)

הנחת המוצא של חז"ל בניתוח הערכי לתהליך שהוביל לחורבן היא שחברה איננה מתמוטטת אלא אם אחז בה השבר מבפנים. לאורך כל הדורות מוקד העיסוק סביב חורבן הבית התמקד בשאלה מה היה מקולקל מבחינה רוחנית-מוסרית-חברתית. ומה אחד הפגמים המרכזיים שצוינו? שנאת חנם - "מקדש שני... מפני מה חרב? מפני שהייתה בו שנאת חנם" (תלמוד בבלי, יומא, ט ע"ב). פילוג ומריבות פוגעים באחדות, במרקם החברתי ובחוסן הלאומי בכלל.

בצה"ל יש להדגיש כי חוסר לכידות עשוי לפגוע ביחידה וביכולת לעמוד במשימותיה, שכן היחידה אינה רק אוסף של פרטים, וללכידות היחידתית יש משמעות ערכית ומהותית, ראייה זו נכונה גם לעם כולו. התחושה שכל המשרתים ביחידה פועלים למען מטרה משותפת מגבירה את האחדות ואת היכולת לעמוד במשימות. הרעות והערבות ההדדית בין המשרתים תבטיח את חוסנו ויכולתו לפעול למימוש יעודו של צה"ל.

בצה"ל יש להדגיש כי חוסר לכידות עשוי לפגוע ביחידה וביכולת לעמוד במשימותיה, שכן היחידה אינה רק אוסף של פרטים, וללכידות היחידתית יש משמעות ערכית ומהותית, ראייה זו נכונה גם לעם כולו

ערך אהבת המולדת בימי האבילות על חורבן ירושלים

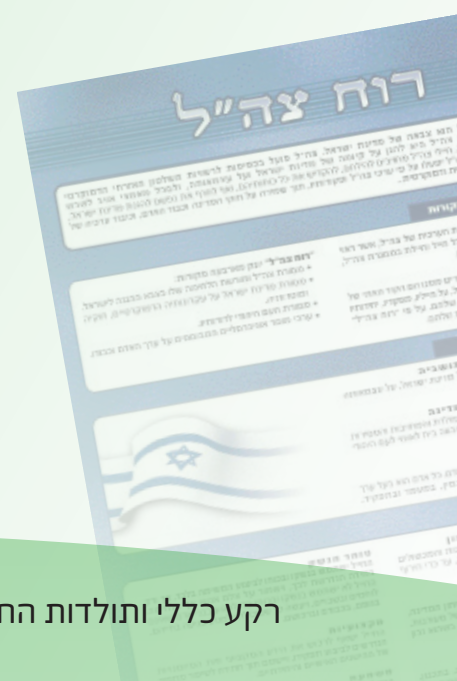
"אם אשכנח ירושלים תישכח ימיני" (תהלים, קלז ה)

"לעם היהודי יש זיקה היסטורית, תרבותית ודתית לארץ ישראל ולירושלים בירת הנצח של העם היהודי. התנועה הציונית לגווניה חתרה למימוש זיקה זו תוך כינון מחדש של עם ישראל בארצו. צה"ל רואה בקשר לארץ ישראל אבן יסוד בתחושת השליחות והמחויבות של חייליו לשירות. לפיכך, יפעל צה"ל לחזק את הקשר לארץ ולערכי הציונות" ("יעוד ויחוד").

חורבן בית המקדש וירושלים סימלו את החורבן הלאומי לדורות, ירושלים הייתה מוקד לכיסופי יהודים בכל מקום בו היו, והתפילה "לשנה הבאה בירושלים הבנויה" ביטאה את הציפייה לגאולה ולחידוש החיים הלאומיים בארץ ישראל.

בחורבן ירושלים נחרבה עיר הבירה המדינית (מושב המלוכה בתקופת בית ראשון), וחורבן המקדש שהיווה מרכז רוחני-לאומי, ובו ישב בית הדין הגדול ("הסנהדרין"). חורבנה של ירושלים נתפס כשינוי מהותי במצב העם היהודי, שעבר מקיום חיים לאומיים בארצו לגלות של קהילות ללא מרכז לאומי.

חורבנה של ירושלים נתפס כשינוי מהותי במצב העם היהודי, שעבר מקיום חיים לאומיים בארצו לגלות של קהילות ללא מרכז לאומי

מסרים מרכזיים בפעולה החינוכית בארץ הצומח הצבר העורבן

המשך

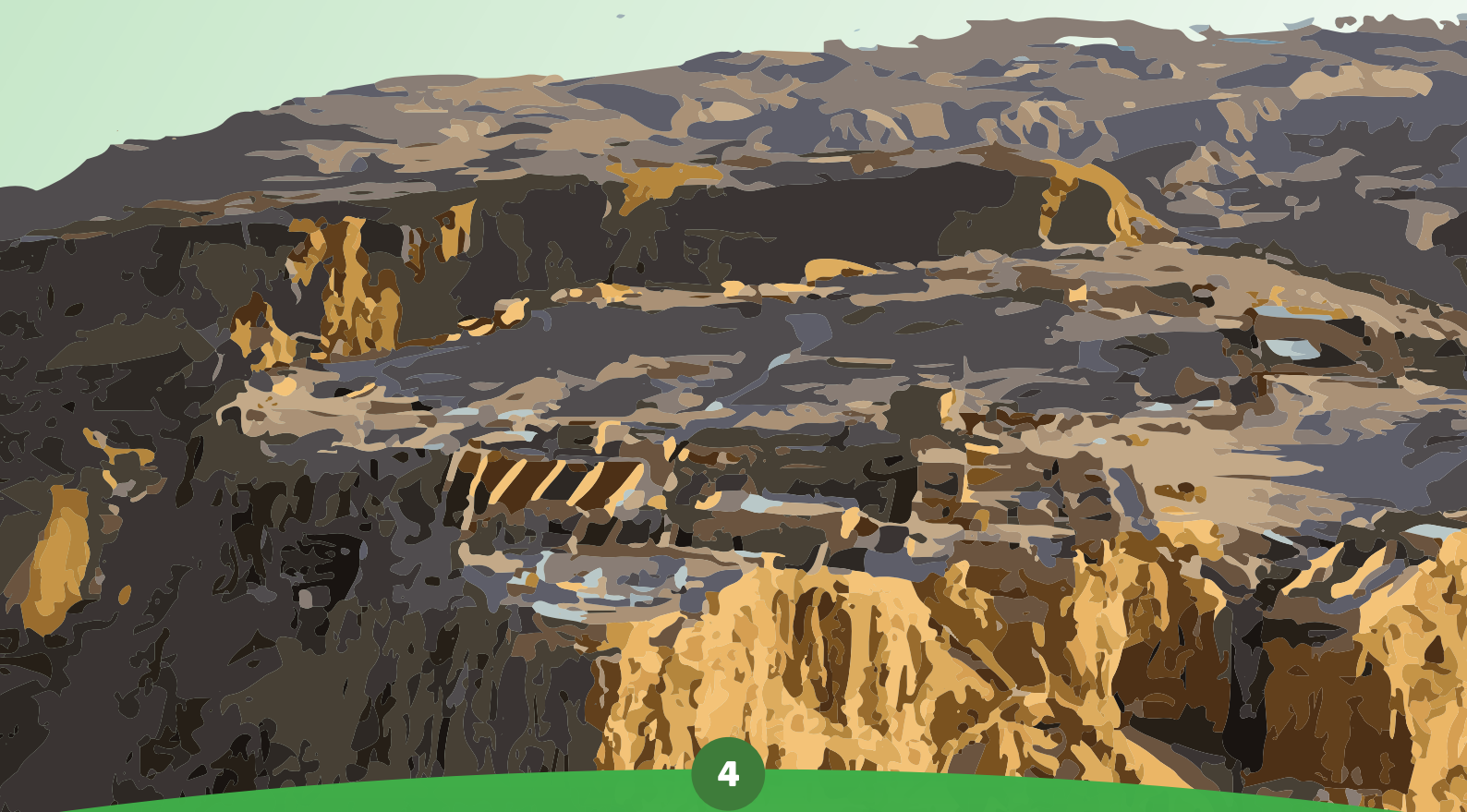
ערך הגנת המדינה, אזרחיה ותושביה בימי האבילות על חורבן ירושלים

"שנית מצדה לא תיפול" ("מסדה", יצחק למדן)

ההגנה על העצמאות של העם היהודי בארץ ישראל התחילה כבר לפני אלפי שנים. בימות התנ"ך היו אלה השופטים שהנהיגו את המאבק נגד השבטים שתקפו את הישוב היהודי, ואחריהם מלכי ישראל ויהודה שהפעילו כח צבאי למען הגנה על עצמאות זו. בימי בית המקדש השני לחמו החשמונאים נגד הכוחות היוונים-סלווקים, ולאחר שאבדה העצמאות ניסו שמעון בר כוכבא (או בר כוסבה) ולוחמיו להשיב את העצמאות היהודית. לא בכל הקרבות היהודים ניצחו, אך על אף ההפסדים הרוח שפיעמה בלוחמים בשעת הקרב פיעמה בלב העם במשך דורות, ויהודים במקומות ובזמנים שונים המשיכו לקוות לשיבת ציון ונכספו לעלות לארץ ישראל וירושלים.

עיסוק בקרבות אלה והיכרות עם רוח הלוחמים בעבר תהווה נדבך נוסף בהעצמת תחושת השליחות ובהיותם חוליה נוספת בשרשרת של לוחמים למען עצמאות העם היהודי בארץ ישראל.

עיסוק בקרבות והיכרות עם רוח הלוחמים בעבר תהווה נדבך נוסף בהעצמת תחושת השליחות ובהיותם חוליה נוספת בשרשרת של לוחמים למען עצמאות העם היהודי בארץ ישראל

נספח: נקודות מרכזיות להסברה

המפקד/ת, כחלק מהיערכות להעברת פעולה חינוכית בנושא חגי ישראל מוצגות לך להלן סוגיות הסברתיות העשויות לעלות על ידי המשתתפים ותשובות הצבא במענה ההסברתי אליהן.

הפקודות בצבא מתייחסות למנהגי האבלות בימי הצומות על החורבן, ובכך מכבדות את הדבקים במנהגים המסורתיים. האם בעיסוק חינוכי ערכי בימים אלה אין מן הכפייה עלי כמשרת? מעבר לכך, בית המקדש היה מוסד דתי. למה בצה"ל - כצבא ממלכתי - צריך לעסוק באבל עליו?

כל חייל מנהל את אורח חייו האישיים על פי אמונתו ותפיסתו האישית ולכן יש להיזהר שלא להעביר מסר שמי שאינו צם ביחידה הצבאית, מזלזל בחורבן הבית. הצבא כגוף ממלכתי משקף בפקודותיו את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

החורבן אותו מציינים היה **חורבן רוחני ולאומי גם יחד**, בית המקדש שימש כמרכז לאומי ורוחני אליו נקבצו יהודים מכל רחבי הארץ ומחוצה לה, בו שכן בית הדין העליון ("הסנהדרין"). האבל בצומות החורבן הוא על המימדים השונים שנפגעו בחורבן ירושלים ובית המקדש ובעל מסר חינוכי ערכי לדורות על מקומה של "שנאת החינם" בתוך העם אשר הביאה לקריסת הריבונות היהודית. בהסברה בצבא יש להתמקד בהיות בית המקדש מרכז רוח לאומי, שהיווה סמל לעצמאות הלאומית, התרבותית והדתית לאורך הדורות. ההתייחסות לבית המקדש תתמקד בחשיבות שהייתה לו ובמה שסימל לאורך הדורות. אל למפקדים לאפשר לחיילים לדבר על פגיעה במבנים השונים הקיימים במתחם הר הבית כיום המהווה אי קיום הנחיות הדרג המדיני, עבירה על החוק ופגיעה ברגשות דתיים.

חזרנו לארצנו, הקמנו מדינה - למה העיסוק החינוכי-ערכי ממשיך לעסוק בחורבן בית המקדש?

הזיכרון של ימי החורבן חיזק את ההפנמה של חווית הגלות כזרה עבורנו בהיותנו מחוץ לארצנו במהלך הדורות. מתוך כך, הועצמו הכיסופים לחזור לארץ אבותינו - ארץ ישראל, ולייסד בה מחדש את אשר נחרב: "...ישראל ידע לשמור את יום אבלו, יום אובדן חירותו, מכל שכחה. וביום זה ראה כל דור ודור, וכל אדם מישראל, כאילו עליו חרב עולמו. [...] זיכרון העם ידע באמצעים פשוטים ביותר להשרות בשעה אחת אבל כבד על כל נפש ישראלית על פני כדור הארץ. כל איבר בגוף האומה, אם נכרת כליל, עטה בשעה זו קדרות, שקע בצער, קיפל בליבו את הרגשת החורבן, הגלות והשעבוד" ("מקורות לא אכזב", ברל כצנלסון, "דבר", יד' באב תרצ"ד 1934). בית המקדש היה סמל וביטוי לריבונות יהודית עצמאית כאשר בשיאו (בתקופת בית המקדש הראשון) הייתה ירושלים ובית המקדש בתוכה מרכז חשוב ומשמעותי לעם ישראל ובעלת מעמד וחשיבות בעמי העולם.

לזיכרון המשותף הנשמר באמצעות ימי הציון לאורך כל תולדות העם יש כוח ביצירת תודעה משותפת של אחדות סביב ערכים משותפים וסיפור היסטורי משותף. ימי האבלות על חורבן הבית מזמינים עיסוק משמעותי בערכים ובמסרים המתבטאים בקורות האירועים המעלים על נס את חשיבותה של האחדות ביכולת לקיים חיים ריבוניים איתנים המהווים את הבסיס להתפתחות רוחנית ומוסרית ברמה הלאומית. האבל על החורבן והגלות מגלם תקווה לימים בהם העם היהודי והעולם כולו יפעלו יחדיו למען צדק והתפתחות רוחנית ותרבותית.